

دادداشت آخر

جنگ و صلح

احمد اکبر پور
نویسنده

واقعا همه خیال می کردیم قرن بیست و یکمی خالی از هیولتها و جنگ افروزان خواهیم داشت و زهی خیال باطل حالا که از صمیم قلب فهمیده ایم که چنگیز و هیولتر و صدام... فقط یک اتفاق و تصادف تاریخی نبوده اند، بیا بییم به گونه ای دیگر به جنگ و صلح از زاویه فهم کودکانمان نگاه کنیم. تازه یادمان باشد که هر ساله جنایتکاران تحت ویندوزی می آیند که نمونهای همین داعش در بقل گوشمان است.

بغل گوشمان است. من به عنوان تجربه، کتاب: «شب به خیر فرمانده» و «اگر من خلیسان بودم» را در حوزه کودکان کار کرده ام که به جنگ و عوارض آن می پردازد اما در وهله اول تأثیر گذاری ادبی و عاطفی آن مدنظر بوده است تا اطلاع رسانی و پیام دادن صرف. واکنش های دوستان نویسنده را منتقد در برابر این آثار مشخص می کرد که طرفداران گفتن و نگفتن حقایق به کودکان تا حدودی یک اندازه اند. حتی وقتی این آثار به زبان های دیگر ترجمه شد نقدهایی که آن طرف آب بوده هم حکایت از این سوال آنها دارد که این کتابها برای کودکان مناسب است یا والدین؟ البته حدود ۸۰ درصد از آن طرفی ها موافق بودند که بهتر است صادقانه و از زاویه مناسب ادبی، کودک در جریان حوادث تلخ و شیرین دنیای پیرامونمان باشد. به نظر من صلح با پیام اخلاقی حادث نمی شود و ما چاره ای جز از مودن دنیاهای متفاوت نوشتن از رسال و فانتزی گرفته تا گونه های دیگر و متنوع تر نداریم. صلح وقتی از فضا و پافت ادبی حاصل شود، ابتدا مشخص می کند که از ناخود آگاه و صافی تخیل نویسنده گذشته است و کمتر بوی شعار زدگی و پیام های ارباب - رعیتی دارد. به نظرم چاره کار ما جماعت کودک نویس فقط معجزه ادبیات است که با نشان دادن دنیاهای فراتر و جذاب تر، بتوانیم حشرات بعضی از آدم بزرگ های جنگ افروز و زمین خوار را نشان دهیم. ما باید بتوانیم قوه خیال کودک را فعال کنیم تا ناخود آگاه به سمت صلح برود چون به تعبیر کافکا کسانی که به سمت جنگ می شتابند که از تخیل برخوردار نیستند.

اگر جنبش های فمینیستی به حق ادعا دارند که دنیای مردسالار توانمندی های آنان را نادیده گرفته است، در مورد کودکان می توان این نکته را گفت که هم دنیای مردسالار و هم دنیای زن سالار با سهمی مساوی توانمندی های کودک را نادیده گرفته یا شناختی مختصر از آن داشته است. یکی از موارد عمده ای که ظلمی را بر کودکان روا داشته است، دور نگه داشتن آنها از اطلاع و آگاهی شان از خشونت های دنیا و مصیبت های زندگی روی کره زمین است. در این رابطه مردان و زنان انگار سهمی مساوی دارند. قبول دارم که شکل ارائه این آگاهی احتیاج به علم و مهارت و سلسله دارد اما با حذف این موارد از دایره آگاهی کودک مخالفم.

تجربه نشان داده است والدین مشکل داری که سعی کرده اند بگویم و با اختلاف های شان را از کودک مخفی کنند، چندان موفق نبوده اند و در شرایطی فهمیده اند که او در سکوتش همه موارد را فهمیده است. در چنین مواردی است که بعضی روانشناسان پیشنهاد می کنند اگر به کودک گفته شود که این اختلافات مربوط به خودش است و هر دو او را دوست دارند، کودک احساس امنیت بیشتری را خواهد داشت. مخفی کاری هیچ جابجواب مساعدی نداده است و مطمئن باشید که کودک با پدری که در ریافتن زودتر عصبی و گاهی گوشه گیری شوند.

ما دم بزرگها با رانندان به کودکان در حیطه تصمیم گیری ها جهان امنی حتی برای خودمان نساختمانی لازم است که از این پس با شناخت دنیای کودک و گاهی گوش دادن به خواسته ها و نیازهایش، تصمیم های کلان دنیایی مان را بگیریم. بگذاریم کودکان با دنیای ذهنی خود به درک جنگ مابین آدمها و متعاقبش صلح مابین آدمها راهی باز کنند و با ورود به نوجوانی یا جوانی به یک باره متوجه عمق زندگی ما دم بزرگها نشوند.

به من بگو جنگ چیست

دره بین

سلام به صلح

غلامر ضالمانی
نویسنده

چیزی کم می شود... دلی می لرزد چشمی می ترسد... حتی اگر تیرش به خطا رفته باشد بچه های همه دنیا... بچه های مصر و سوریه و افغانستان... عراق و فلسطین و لبنان این را نیک می دانند

و بچه های جهان... همه قاره ها... جز آفریقا - با سکه های شان زنگی ساختند... این زنگ امروز روز جهانی صلح - در سازمان ملل به صدا در می آید... بر روی زنگ نوشته شده... زنده باد صلح... صدای این زنگ را آنان که خود را به کری زده اند نمی شنوند... آنان که تنها خود را صلح دوست شهره آبتالیایی... جانی رو داری است... او و بسیاری از نویسندگان و هنرمندان... در راه صلح... در کار ساختن جهانی بی جنگ به جان کوشیدند

آنان دریافتند که درخت صلح و عشق و مهر و دوستی نخست در اندیشه و دل و جان کاشته می شود و در بی آن در جهان گسترش می یابد به همین گونه نهال جنگ و خشم و خشونت و دشمنی نخست در اندیشه و دل ساخته می شود و سپس جهان را سیاه و تیره می سازد... قرن ها پیش چه خوش سرود شاعر ما که گفت

درخت دوستی بنشان که کام دل به بار آرد
نهال دشمنی بر کن که رنج بی شمار آرد

کارهایی هست برای روز مثل شستن دستها درس خواندن بازی کردن میز نهار را چیدن کارهایی هست برای شب مثل چشم بستن و خوابیدن رویاهایی شیرین داشتن گوش هایی برای نشنیدن کارهایی هست برای هیچوقت... هیچگاه نه در روز... نه در شب نه در دریا... نه در خشکی مثلا بر پاکردن جنگ

«جانی روداری»

دیشب داشتم آهنگ زیبایی می شنیدم که کودکان جهان با هر رنگ و زبان می خواندند... صلح دوست شهره آبتالیایی... جانی رو داری است... او و بسیاری از نویسندگان و هنرمندان... در راه صلح... در کار ساختن جهانی بی جنگ به جان کوشیدند

آنان دریافتند که درخت صلح و عشق و مهر و دوستی نخست در اندیشه و دل و جان کاشته می شود و در بی آن در جهان گسترش می یابد به همین گونه نهال جنگ و خشم و خشونت و دشمنی نخست در اندیشه و دل ساخته می شود و سپس جهان را سیاه و تیره می سازد... قرن ها پیش چه خوش سرود شاعر ما که گفت

درخت دوستی بنشان که کام دل به بار آرد
نهال دشمنی بر کن که رنج بی شمار آرد

ر ایفا کنند. اما آنچه که در نهایت داستان روی آن تأکید می کند، دوستی، محبت و کمک به دیگران است. جنگ در این کتاب با مرگ ملکه، یعنی کسی که آن را به راه انداخته، پایان می یابد.

کتاب دیگر داستان «لاک پشت پیر و حقیقت شکسته» نوشته داکلاس وود است که حسین ابراهیمی آن را ترجمه کرده است. در این کتاب حقیقت از آسمان می افتد و دو نیم می شود. حیوانات حقیقت ناقص را نمی پذیرند اما انسان آن را قبول می کند. حقیقت ناقص چیزی است که روز به روز باعث می شود به جای شادی، ناامیدی، غم و جنگ دنیا را فرا گیرد. در این میان دختری که نامور می شود تا از لاک پشت پیر سراغ نگیرد که دیگر حقیقت را بگیرد و به نوعی به جنگها و غمهای دنیا پایان دهد. اما آنچه که از لاک پشت می شنود این است که تمام پدیده های جهان تکه های گمشده حقیقتاند، جایی که انسانها باید بتوانند پدیده های مختلف را بپذیرند تا آندوه و جنگ پایان پیدا کند. در این جا نیز نقش کودکان به عنوان پیام آور صلح پررنگ است. اریش کستنز از نویسندگان کلاسیک آلمانی است که با آثاری چون کلاسیک برنده شناخته می شود و با کتاب «گردهمایی حیوانات» در این دسته از داستانها جا می گیرد. در زمانی که کشورهای دنیا در لندن گردهمایی کرده اند، حیوانات نیز تصمیم می گیرند در آسمان خراش خودشان یک گردهمایی ترتیب دهند. هدف آنها در این گردهمایی، نجات بچه ها از جنگ، فقر و گرسنگی است که بزرگترها و رأس آنها دولتمردان آن را به وجود آورده اند. انسانها راه حل حیوانات را برای برقراری صلح نمی پذیرند و حیوانات نیز تصمیم می گیرند تمام بچه های دنیا را تحت سرپرستی خود بگیرند تا آنها را از جنگ حفظ کنند. در نهایت رهبران کشورها مجبور می شوند برای صلح و دوستی کشورها قدم بردارند تا حیوانات از آینده بچه ها مطمئن شوند.

در کتاب «سرزمین سایه ها» اثر امیلی رودا هنر است که در مقابل جنگ قد علم می کند و پیام آور صلح می شود. سه نوجوان این کتاب یعنی لیف، باردا و جاسمین از سه قبیله دشمن یکدیگر تصمیم می گیرند با شکست ارباب سایه ها صلح را برقرار کنند اما بدون قتل و جادوی این کار ممکن نیست. فلوئی که باید تمام قطعات آن پیدا شود و در کنار هم قرار بگیرد تا جادوی کهن آن بر افسون دشمن غلبه کند. گویی دنیای کهن، دنیایی صلح ملی بوده است و حالا باید دنیا را به حال اول آن برگرداند. شنیدن آهنگ فلوت است که می تواند صلح و دوستی را بین سه قبیله ایجاد کند.

در این کتابها دنیای فانتزی به عنوان پناهگاهی امن می خواهد انسانها و در حقیقت بچه ها را پناه دهد و آنها را از جنگ و تبعات آن نجات دهد. راه حل که نویسندگان این کتابها برای التیام رنجها و روحیه کودکان پس از جنگ برگزیدند که از راه ادبیات محقق می شد. در تمامی این کتابها قهرمانان شاید سن و سالی نداشته باشند اما یک چیز را بهتر از همه سیاستمداران و بزرگترها می فهمند و این که دنیا باید بر مدار صلح و دوستی بگردد.

جنگ جهانی دوم که اروپا هنوز در بهت و وحشت از جنگی که خود به راه انداخت، بود، برخی از نویسندگان کودک و نوجوان دست شخصیتها را با سختی خرج زندگی را در می آورد. الن، یک روز به کمک خلیان دشمن کمک می کند تا در انباری خانه شان مخفی شود و بین آنها یک رابطه انسانی و دوستانه شکل می گیرد.

در «جاده نامنی» نوشته یک نویسنده ژاپنی به نام جوی کوگاوا، با کودک ۶ ساله ژاپنی روبه روبیم که با خانواده اش مقیم کانادا است اما جنگ جهانی دوم باعث می شود، کانادا آنها را تبعید کند. او در این تبعید پدر و مادرش را از دست می دهد و مدت ها آوارگی را تجربه می کند. همین باعث می شود به راهی ویژه برای دنیایی فکر کند که در آن از جنگ و نژادپرستی خبری نیست.

نجات دادن دنیا و پیدا کردن راهی برای خاتمه دادن به جنگ، بخشی از رسالت کودکان و نوجوانان در کتابهای صلح آمیز است. «جنگ چشمه» اثر کانی مولرو، درباره دو دهکده است که مسالمت آمیز در کنار هم زندگی می کنند اما مردن رهبر ده پایین و جانشین نامناسبی که به جای او به رهبری می رسد، بین دو دهکده جنگ راه می اندازد و آنیو نوجوانی از ده بالا به کمک دوستانش تصمیم می گیرند این جنگ را خاتمه دهند.

«تستوی سبز انگشتی» نوشته موریس درونون و ترجمه لیلی گلستان یکی از مهم ترین آثاری است که در ستایش صلح نوشته شده اند. قهرمان این داستان، پسر کوچکی است که با انگشت جادویی خود همه چیز را به گل تبدیل می کند، حتی تسلیحات و اسلحه های کارخانه اسلحه سازی پدر را. نیستو، نماد کودکی است که می خواهد دنیا را از جنگ و بیدی برهاند و این کار البته از یک کودک برمی آید. کتاب معجزه می کند، مدام از خود می پرسد، چرا وقتی می شود با احساسات پاک، آزادی، دوستی و نیکی زندگی کرد، باید با بدی و زشتی و جنگ زندگی کنیم. او در انتهای کتاب وقتی ماموریتش را انجام می دهد، همان طور که از ابتدای کتاب معلوم است که او اهل این دنیا نیست، به آسمان می رود.

یکی دیگر از این آثار که به فارسی هم ترجمه شده و در کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان منتشر شد، «قصه دیگچه و منتشر شد» است. قصه دیگچه و ملاقه اثر میشل انده است. آنده در این کتاب از دو کشور همسایه می گوید که همزمان دوشاهزاده در آنها متولد می شود و یک پری بدجنس به یکی از آنها دیگچه و به دیگری ملاقه می دهد که اگر این دو در کنار هم باشند، جادو صورت می گیرد. این باعث می شود پادشاهان دو کشور با هم بیچنگند و هر کدام به فکر این باشند که چگونه نیمه دیگر جادو را از آن خود کنند. اما این بچه ها هستند که با هم دوست می شوند و با همکاری هم جلوی جنگ را می گیرند.

در کتاب «شیر جادوگر جالباسی» اثر سی اس لوئیس با چهار کودک مواجهیم که به منزل یکی از اقوام در منطقه ای غیر جنگی فرستاده شده اند و در یکی از بازی های شان وارد دنیایی دیگر می شوند. گویی جالباسی که در ابتدا جایی برای پنهان شدن است، به درچه ای برای فرار از دنیای درگیر جنگ تبدیل می شود. در آن دنیاست که بچه ها ناخواسته وارد یک درگیری می شوند و مجبورند نقش سرباز

ادامه از صفحه ۱۰

از داستانهایی که به جنگهای قبلیها می پرداخته اند، می توان از «ماهی» اثر لورا اس ماتیوز نام برد. ماهی سرگذشت یک خانواده اروپایی است که برای کمک به مردم آفریقا در آن جا زندگی می کنند. نوجوان این کتاب که او را بصری می نامند از کودکی در این جا زندگی کرده و موطن اصلی اش را به یاد نمی آورد. او با مردمی که مدام درگیر جنگ و قحطی هستند زندگی می کند و با بچه هایی که مین دست و پایشان را گرفته است، فوتبال بازی می کند. وقتی جنگها بالا می گیرد، آنها تصمیم می گیرند از کشور خارج شوند و سفر طولانی آنها در راه فرار از جنگ با تجربه های انسانی زیادی همراه است. مراقبت از یکدیگر در جریان این سفر طولانی، اعتماد و کمک کردن به آدمهایی که زانشان را نمی دانند و نگهداری از حیوانات که در این داستان یک ماهی است، بخشی از مفاهیم صلح آمیز و انسان دوستانه ای است که در این کتاب از آنها نوشته شده است.

«ماه فرزان مانیفست» نوشته کلسر وندرپول و ترجمه کیوان عبیدی آشتیانی، داستان دختری است که پدرش او را به سفری ناخواسته می فرستد. به جایی که خودش در نوجوانی در آن جا زندگی کرده است. شهری به اسم مانیفست که از همان ابتدا به دختر می فهماند از راه های زیادی درون خود دارد. آیلین در این کتاب مردمی با زبانهای گوناگون را می بیند که حالا در کنار هم به یک خانواده تبدیل شده اند. آنرا به آندما آمدن و بزرگ شدن بچه ها را دیده اند و به جنگ رفتن و کشته شدن آنها را. بخشی از روایت کتاب به نامه های پدر آیلین و دوستش در جبهه اختصاص دارد که نویسنده از این طریق مانیفست نامی می گردد که خودش را مسئول کشته شدن دوستش در جنگ می داند چرا که هزینه ثبات نام در اعزام به جبهه را با هم پرداخت کرده اند.

در «اشکهای پیازی» که دیانا کید آن را نوشته و فرمهر منجری ترجمه کرده است، با کودکی روبه رو هستیم که نمی تواند بخندد و گریه کند. «نام» که خانواده اش را در جنگ وینتام از دست داده، اکنون در استرالیا زندگی می کند و جنگ او را به شدت افسرده کرده است. تنها پیاز می تواند اشک او را در بیاورد. تا این که در کلاس درس و پس از صحبت های معلم از زندگی خود می گوید و بالاخره می تواند گریه کند.

«ان سوسی جنگل خیزران» نیز از روایت جنگ می خواهد به ویرانی ها و خرابی ها اشاره کند. یو کو کاواشیما، نویسنده ژاپنی این کتاب، فضایی در اواخر جنگ جهانی دوم را تصویر می کند که خانواده ای به ژاپن ساکن کره برای درمان ماندن از خشم مردم کره به ژاپن برمی گردند اما در آن جا می بینند که چیزی از شهر نمانده و خوشبوندان شان نیز کشته شده اند.

در این میان برخی از کتابها، دشمن را از جایگاه یک کل منسجم منقور بیرون آورده اند و با در نظر گرفتن سربازهایی که چاره ای جز جنگ ندارند، سعی کرده اند نگاهی انسانی را حتی به سربازهای دشمن داشته باشند. «از آن» نوشته جین بوکر

گل در برابر جنگ

بخش دیگری از کتابها آنهایی هستند که از فانتزی کمک می گیرند. در سالهای بعد از